

A

Агуара, або єнот-крабоїд (*Procyon cancrivorus*)

Розповсюджений на півночі Південної Америки, особливо на східному її узбережжі. Має сірувато-чорне або жовто-сіре забарвлення, у нижній частині тулуба воно дещо світліше, хвіст із помітними жовтими кільцями й темний писок. Над очима знаходиться світла смуга.

Завдяки пухнастому хвосту та малюнку на хутрі довкола очей, схожому на «бандитську маску», **єнот-крабоїд** дуже нагадує свого північного родича, єнота звичайного, проте виглядає дещо меншим та має, завдяки коротшому та рівномірному хутровому покриттю, значно ергономічніше тіло.

Його раціон складається з пташок, яєць, ящірок та плодів, проте стверджують, що із особливою втіхою та запопадливістю він ловить крабів на березі моря та на узбережних болотах. Так само, як і єнот-полоскун, він легко приручається, але має вельми неприємний запах, який навіть індіанців змушує утримуватися від споживання його м'яса.

Агуті бразильський, або золотий заєць (*Dasyprocta aguti*)

Належить до родини агутієвих підвиду гризунів. Є найбільш ошатним видом з-поміж усієї родини та має густе, гладеньке волосяне покриття. Костристе, товсте, майже щетиноподібне волосся має сильний полиск. Червонувато-лимонне хутро вперемішку із чорно-брунатним. Морда та кінцівки вкриті лише коротким волоссям, яке у нижній частині — довшає: на попереку та стегнах сягає 6 см; шию має оголену. Загальне забарвлення залежить також від пори року: улітку воно світлішає, а взимку — темнішає. Довжина тіла дорослої особини чоловічої статі становить 40 см, а довжина куцого хвоста усього 1,5 см.

Гвіана, Сурінам, Бразилія та північна частина Перу — саме ці країни є батьківщиною агуті. Він зустрічається у багатьох місцевостях, проте найчастіше — у низинах річок Бразилії. Мешкає у лісах, до того ж, як у первісних вологих, так і у сухих, які розташовані у внутрішній частині країни. Вдень він спокійно знаходиться у сховку. Після заходу

сонця виходить на харчування й за гарної погоди пасеться усю ніч.

Агуті геть беззахисна, боязка тваринка й тому зазнає чимало небезпек. Із зовнішніх органів чуття у нього найкраще розвинений нюх, проте й слух також має добре розвинений, натомість зір у нього слабкорозвинений й відчуття смаку також не вирізняється витонченістю. Поживу для нього становлять рослини, які він споживає цілком — від коренів до квітів та зерен. У заселеній місцевості агуті часом відвідує плантації та городи, й цим іноді завдає шкоди, проте реальні збитки він завдає лише там, де мешкає у великій кількості.

Довжина тіла дорослих **агуті** сягає 62 см, вага — 4 кг. Пересуваються навшипиньках, бігають учвал та риссю. Основу для харчування агуті складають соковиті плоди, насіння, горіхи, рідше зелень. Харч зазвичай агуті тримає передніми лапками, як білка.

Самиця народжує дитинчат двічі на рік: вперше у жовтні, на початку дощового періоду або весни, а вдруге кількома місяцями потому, проте до настання посушливого періоду. До цього часу особа чоловічої статі обирає самицю й ганяється за нею зі свистом та рохканням, допоки не дістане підтверджені її прихильності, незважаючи на її початкову суворість. Незабаром після спаровування самець та самиця розбігаються й мешкають окремо.

Полюють на агуті, окрім людей, великі кішки та бразильські собаки.

Агутієві, родина (Dasyproctidae)

Це приземкуваті гризуни із довгою головою з гострим писком, маленькими круглими вушками, голим кудим хвостом і задніми кінцівками, що набагато довші за передні.

Передні кінцівки — чотирипалі, мають ще й зачаток великого пальця, у той час як на задніх — лише три пальці, геть роздільних й дуже довгих. На усіх пальцях є міцні, широкі, малозагнуті кігті, які подібні до копит і надзвичайно розвинені, особливо на задніх кінцівках, зачаток великого пальця має невеликий плаский ніготь.

Пласкі, гладенькі різці, верхня пара яких має доволі яскраве червоне забарвлення, а нижня жовтуваті; дещо округлені кутні зуби мають єдину серединну смугу та декілька окремих острівців емалі.

Аддакс, або мендес (Addax nasomaculatus)

Належить до родини порожнисторогих підряду жуйних — доволі незграбна тварина; має приземкуватий тулуб, у холці помітно піднятий, сильно заокруглений біля попереку, голова у нього витягнута у довжину, але широка у задній частині; ноги сильні й доволі товсті.

Хутро у нього густе та, за винятком кількох місць, коротке та жорстке. Спереду рогів біля їхніх коренів є гривка, яка звисає на чоло; від вух до потилиці тягнуться пасмочки довгого волосся; передня частина шиї оздоблена довгою гривкою. Брунатний колір хутра на голові, шиї та гриві досить різко відрізняється від основного жовтувато-білого.

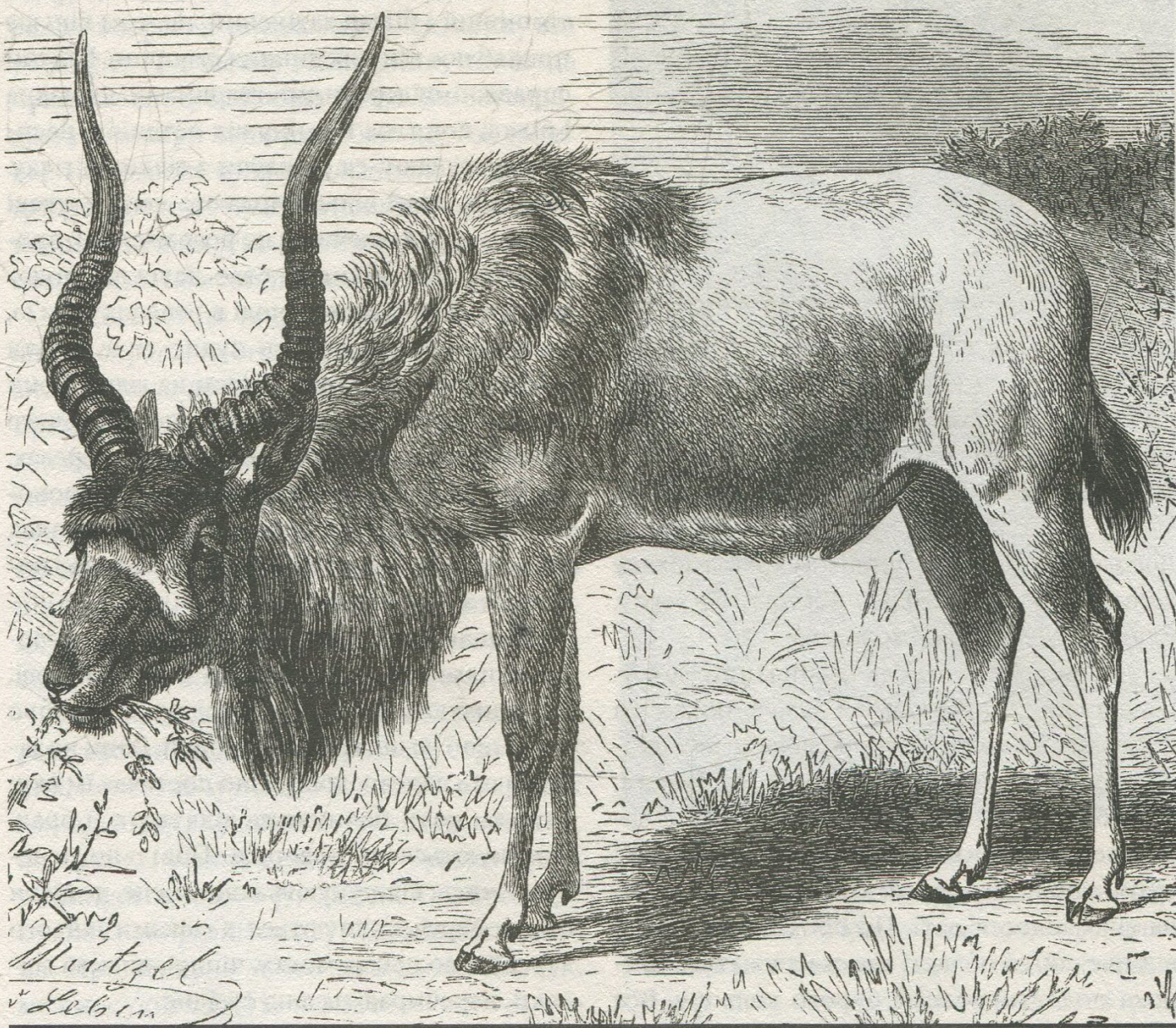
Під очима тягнеться широка смуга, за очима, як і на верхній губі, білі плями; китиця на достатньо довгому хвості утворена із білого та брунатного волосся.

У прохолодний період року жовтувато-білий колір хутра поступово змінюється на сірий. В особини чоловічої статі хутро має темніший відтінок й грива більша, аніж у са-

миці. Молоді тварини бувають чисто-білого кольору. Довжина тулуба 2 м, зріст у холці більше як 1 м. Роги спрямовані догори та назад і утворюють два гвинтових повороти, що поступово розходяться догори; від самого кореня роги оповиті кривими, не зовсім рівномірно розташованими кільцями — від 30 до 45; у своїй останній третині роги загалом цілком прямі й гладенькі.

Ай, або Трипалі лінивці (*Bradypus tridactylus*)

Трипалі лінивці міцної статури, голова невелика з усіченою навкіс мордою, з твердими губами і маленьким ротом, шия дуже довга, хвіст, сплюснутий з боків, помітно видається вперед, кінцівки досить короткі і товсті, і обидві пари їх озброєні трьома дуже сильно стиснутими з боків серповидними кігтями.

Аддакси водяться в країнах Північної Африки. Вони живуть в найсухіших місцях, де, за певнення кочівників, на величезній відстані немає ні краплі води. Вони боязкі і полохливі, як і інші антилопи, моторні і невтомні на бігу. Кочівники і бедуїни вважають мендес-антилопу однією з найблагородніших тварин і полюють на них не лише заради м'яса, а й щоб випробувати швидкість своїх коней і хортів, а також щоб добути молодих тварин і потім приручити їх.

*У лінивців, на відміну від більшості ссавців, нестале число шийних хребців: 6—7 у двопа-
лих лінивців. Шия дуже рухлива, і тварини
можуть повертати голову на 270°.*

Волосся на голові з проділом і спрямоване донизу, а в інших місцях від низу до верху, підшви лап покриті волоссям.

Трипалий лінивець з Бразилії досягає загальної довжини в 52 см, з яких 4 см припадає на хвіст. Хутро утворене з тонкого, короткого і густого волосся підшерстя, по якому краще за все визначати істинне забарвлення тварини, і довгого, у висушеному стані жорсткого, досить гладкого, схожого на сіно волосся ості. По обох боках спини від плечей до області хвоста тягнеться широка подовжня смуга бурого кольору. Все інше хутро блілого рудувато-сірого кольору, на череві сріблясто-сірого. Якщо зрізати довге волосся на спині до лежачого під ним підшерстя, то виявиться істинний колір тварини, і тоді стануть помітні чорно-бура подовжня смуга, що пробігає уздовж спини, і дві білі смуги з боків. Усі три смуги різко окреслені, проте за довгим волоссям точно

визначити межі цих кольорів неможливо. Над очима у напрямку до скронь пробігає широка біла смужка. Очі оточені чорно-бурим кільцем, і така ж смуга тягнеться вниз від скронь. Кігті жовтуватого або бурожовтого кольору.

Лінивці водяться лише в Південній Америці. Великі ліси на вологих низовинах, де рослинний світ такий різноманітний, є основним місцем їх мешкання. Чим пустинніший і більш затінений ліс, тим більше приваблює він цих дивних створінь. Будучи справжніми деревними тваринами, як мавпа і білка, вони, на відміну від останніх, насилу пересуваються, повзучи з гілки на гілку. Простір, який вільно долають легкі і жваві мавпи, сприймаючи це як розважальну прогулянку, для лінивця стає далекою подорожжю. З'єднавшись іноді в невелику сім'ю, ці ледачі істоти ведуть нудне тихе життя і повільно мандрують з гілки на гілку. Вони дуже незручно пересуваються по землі, чого не можна сказати про їх поведінку на деревах.

Як і інші нічні тварини, лінивці проводять без руху цілий день, але вже в сутінках бадьорішають, а вночі мандрують хоча і повільно, але не ліниво.

Живляться виключно бруньками, молодими пагонами і плодами, а в щедрій росі, яку злизують з листя, знаходять достатньо води, щоб не відчувати її нестачі. Вони не залишають дерево, доки воно постачає їм їжу; і тільки коли починають відчувати її брак, наважуються на подорож. Повільно пересуваючись, відшукують вони місце, де гілки інших дерев з'єднуються з гілками їхнього дерева, і по цьому мосту, чіпляючись за гілляки, перебираються на сусіднє.

Лінивець пристойно плаває, причому рухається набагато швидше, ніж коли лазить, і тримає голову високо над водою.

Живляться лінивці листям, бруньками, молодими пагонами. Шлунок лінивців багатоканальний, пристосований для переварювання рослинної їжі. Для спорожнення кишечника і сечового міхура лінивці нена-

довго спускаються на землю, але роблять це дуже рідко — один раз у декілька днів. Це пов'язано з тим, що їжа проходить по травному тракту дуже повільно, а сечовий міхур здатний розтягуватися майже до діафрагми.

Лінивець здатен висіти, учепившись усього лише однією лапою за гілку, причому він не лише може утримувати своє тіло на одній кінцівці, але і підтягувати його вгору до місця прикріплення. Надзвичайно важко відірвати лінивця від гілки, за яку він учепився. Під час сну і відпочинку лінивець приймає свою звичайну позу. Він встановлює усі чотири лапи одну біля другої, вигинає тіло майже кулясто і нахилиє голову до грудей, проте до тіла її не притуляє. У такому положенні лінивець висить весь день на одному місці, не втомлюючись.

Наскільки це тварина нечутлива до голоду і спраги, настільки ж вона виявляється чутливою до вогкості і пов'язаної з нею прохолоди. При найслабшому дощі він прагне якомога швидше сховатись під густим склепінням листя і робить в цей час відчайдушні зусилля, зовсім не відповідні його прізвиську. У дощовий час лінивець часто цілими днями сумно висить на одному місці, переживаючи, напевно, украй неприємне відчуття від води, що стікає по ньому.

Украй рідко, звичайно тільки ввечері або рано вранці, або ж коли лінивець стривожений, можна почути його голос. Він не гучний і складається з тужливих, тривалих, високих, коротких і різких звуків. Усі органи чуття у лінивця однаково розвинені. Очі його такі слабкі і невиразні, як ні у якого іншого ссавця. Про те, що у нього не відмінний слух, можна судити вже за незначною величиною і прихованим положенням вушних раковин. Про його нерозвинений дотик теж відомо. Відносно нюху ми не можемо сказати нічого, і лише смак міг би вважатися до деякої міри розвиненим.

Не можна сказати, щоб у цих безпорадних створінь було багато недоброзичливців. Завдяки життю на деревах вони уникають

найнебезпечніших для них ворогів — ссавців. Крім того, їх хутро загалом абсолютно схоже за кольором на гілля, на якому вони нерухомо висять, як плоди на дереві, так що потрібне звичне соколине око індіанця, щоб відшукати сплячого лінивця. Втім, ці тварини не такі вже беззбройні, як може здатися на перший погляд. На дереві до них, природно, важко добратися, а якщо лінивців застати зненацька на землі і спробувати упіймати, то вони досить швидко перевертаються на спину і схоплюють нападника кігтями; сила їх рук, в усякому разі, дуже значна.

Лінивці народжують одне дитинча масою близько 300 г. Воно з'являється на світ добре сформованим, суцільно покритим волоссям і навіть вже зі значно розвиненими кігтями. Одразу після народження вчіплюється цими кігтями в довге волосся матері, обвиваючи лапами її шию. Мати носить його таким чином усюди з собою. Приблизно до 9-місячного віку воно тримається у матері на грудях, а розмірів дорослої тварини досягає близько 2,5 років. Тривалість життя лінивців в неволі — 20—30 років.

Шкоди ці тварини не можуть завдати. Лінивці можуть мешкати лише в найвіддаленіших лісах, і, доки сокира усе далі і далі проникаючого європейця не чіпає ще величні дерева, що постачають їм дах і їжу, доти вони житимуть.

Аксис

(*Cervus axis*)

Сімейство оленячих підряду жуйних. При довжині тіла в 135—150 см сягає в плечах лише 90—95 см висоти. Його витягнутий тулуб підтримується короткими ногами, внаслі-

док чого здається досить товстим; шия товста; голова коротка, правильно складена, сильно звужується до морди; вуха середнього розміру, вузької загостреної форми; хвіст досить довгий, заокруглений. Основне забарвлення його тіла чудового сірувато-буро-червоного кольору; смуга, що проходить по спині, дуже темна, на зашийку майже чорна; горло, живіт і внутрішня сторона ніг жовтувато-білі, зовнішня сторона ніг жовтувато-бурого кольору. На боках сім рядів нерівномірно розкиданих плям утворюють візерунок. Зовнішня сторона хвоста світло-бура; нижня — біла. Внутрішня сторона стегон досить чистого

білого кольору. Ліровидні роги біля основи відігнуті назад, потім, вигинаючись назовні, піднімаються догори.

Область поширення аксиса займає усю Індію з Цейлоном, включаючи Пенджаб і землі до Південно-Східного Індокитаю. Ця тварина населяє як рівнини, так і горбисті місцевості, зустрічається в передгір'ях Гімалайських гір і низовинах дельти Гангу, в густих лісах, а також в джунглях, звичайно поблизу води. Там, де умови для них сприятливі, вони зустрічаються часто і утворюють великі стада, які до ранку пасуться на відкритих місцях, а на день звичайно відходять під покрив лісу. За аксисом полюють як місцеві жителі, так і англійці; внаслідок цього, ймовірно, в тих місцях, де він піддається переслідуванню, аксис так само полохливий, як і наші олені.

Альпака, або пако

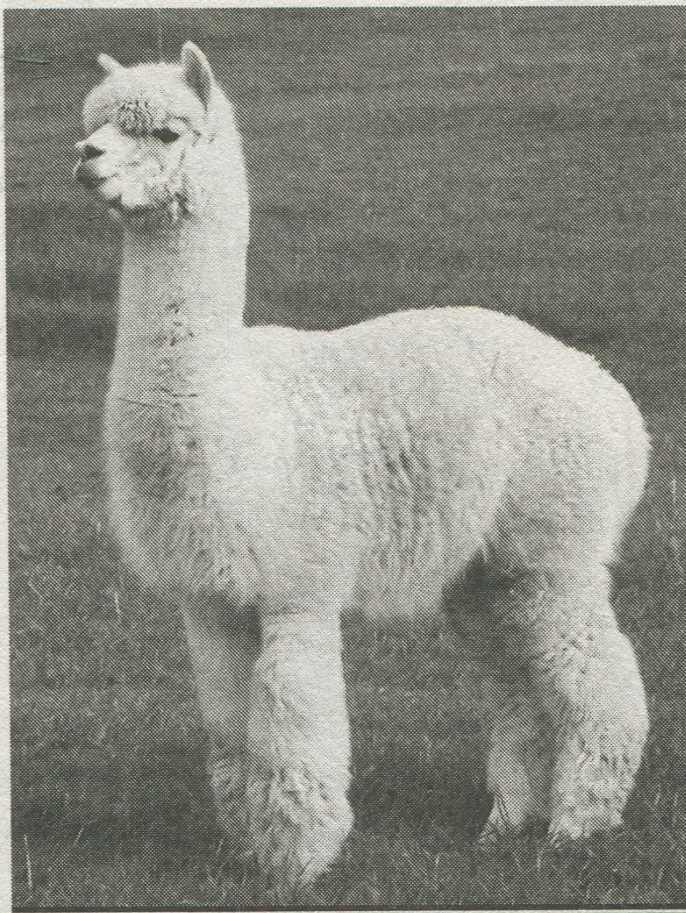
(*Lama guanicoe pacos*)

Належить до родини верблюдових підряду мозолоногих. Зростом менша від лам і за будовою тіла дещо схожа на нашу вівцю.

Альпака має висоту в зашийку близько 94—104 см, важить 55—65 кг. Голова альпаки дещо загострена, що дозволяє діставати траву між камінням у горах. Тіло альпаки вкрито м'якою довгою (до 38 см) вовною, подібною до вовни мериносів, саме через вовну альпака і вирощується. Колір шерсті буває або зовсім білий, або чорний, проте зустрічаються і рябі тварини.

Вовна вкриває усе тіло тварини. Саме вона і захищає тіло альпаки від значних температурних коливань. У високогір'ї ці коливання сягають діапазону у 50 градусів за Цельсієм. М'яка вовна альпак міцніша за вовну овець. Природне забарвлення вовни змінюється у значному діапазоні від білого і жовтуватого до чорного.

Пасеться як на луках високо у горах, так і в заболочених місцинах. Може декілька днів обходитися без води, як і усі верблюдові.

Альпаку розводять тільки заради шерсті, як в'ючна тварина вона не використовується. Понад 90% тварин живе в Перу. Характерні шапка волосся на голові, «бакенбарди» на щоках, густі «начісування» на ногах. Альпак тримають великими стадами, які цілий рік пасуться на високих гірських луках, і їх женуть вниз до хатин індіанців тільки на час стрижки. Навряд чи існує тварина упертіша, ніж альпака. Індіанці вже з давніх часів виробляють з шерсті альпак і лам ковдри і плащі.

Антилопа кінська (чала)

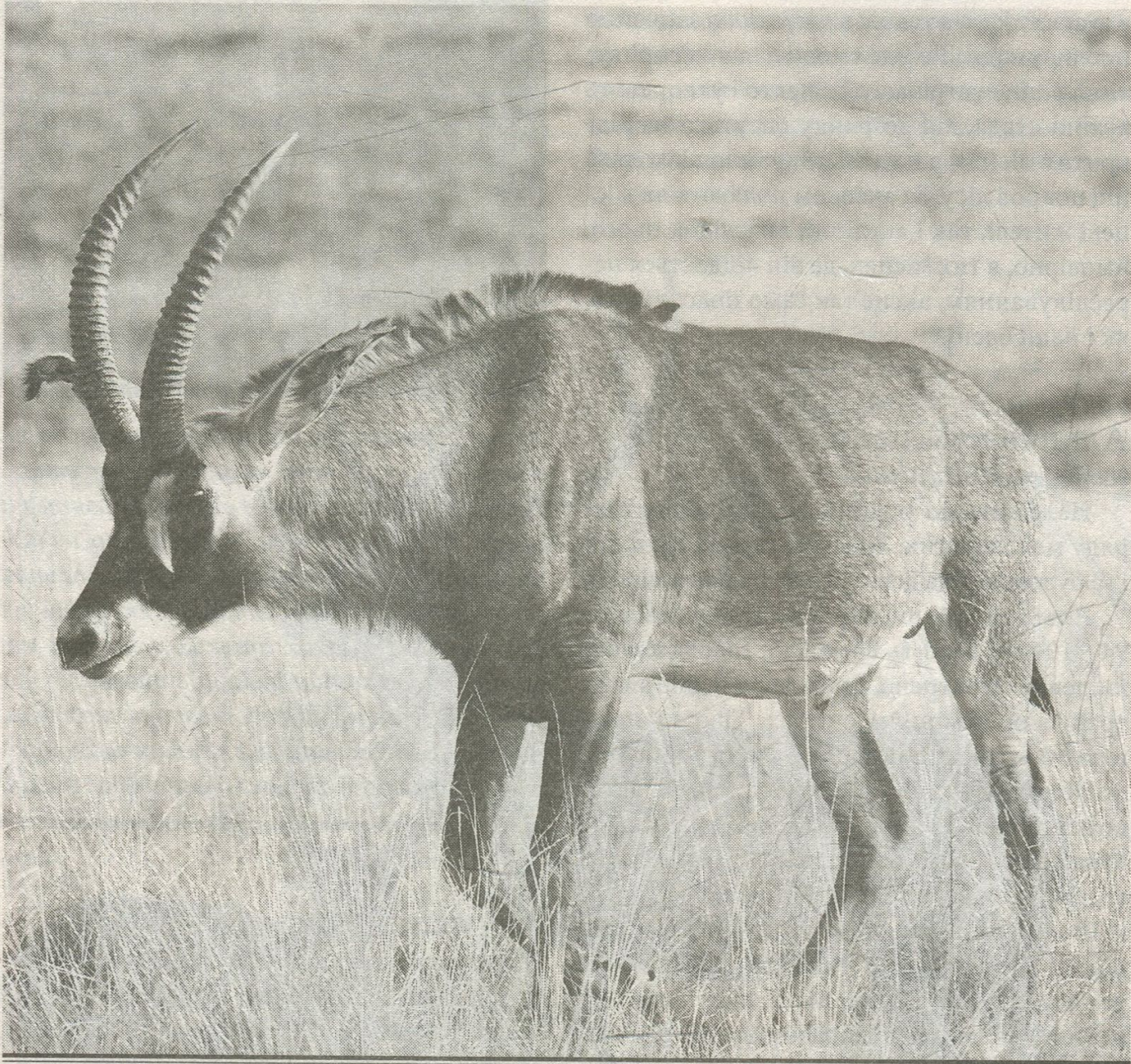
(*Hippotragus equinus*)

Належить до родини порожнисторогих підряду жуйних. Названа вона так через те, що на потилиці і шиї у неї росте густа грива. Роги, наявні у обох статей, сидять на лобовому потовщенні, загнуті дугоподібно назад і майже до гладких кінців покриті чіткими кільчастими стовщеннями. Формою голови ці антилопи нагадують сарну; вуха у них, як цілком вірно помічає Гаррис, мають схожість

з осячими. Шия коротка і товста; на стрункі ноги спирається доволі кремезний тулуб; висота його у холці більша, ніж біля попереку; хвіст довгий, з великою китицею.

Ця велика, гарна тварина має 2,9 м в довжину і 1,6 м у висоту біля зашийка, на хвіст припадає близько 75 см; переважаюче забарвлення шерсті — іржаве з дещо жовтуватим

молочно-білим відтінком. Вуха, що мають 35 см в довжину, гострі і заломлюються донизу; хвіст покритий коротким волоссям, тільки на кінці його знаходиться досить велика китиця. Передня частина голови чорнувата, смуги попереду і позаду очей і пляма між рогами — білі. Тулуб рудувато-білий, волосся гриви на кінцях буре, пляма на грудях

Кінські антилопи тримаються табунцями по 3—20 (зрідка до 60) голів. У групі зазвичай один дорослий самець, декілька самиць і молоді. Порівняно осілі, прив'язані до води. У разі небезпеки можуть бігти із швидкістю 50—70 км/год. Розмножуються незалежно від сезону, вагітність — 9 місяців, народжується, як правило, одне дитинча. Добре переносять неволю, доживають до 17 (у природі до 12—15) років.

чорнувато-сіра, на ногах шерсть темно-рудого відтінку, зустрічаються чалі антилопи, що мають брудно-жовте забарвлення з рудуватим або чало-сірим відтінком, а іноді зовсім сіре, як в осла. У самця досить великі роги, що сягають 85 см в довжину по кривизні. Вони загнуті назад, розходяться догори і до трьох чвертей довжини мають яйцевидний переріз; їх вигин і нахил в окремих особин дуже різні. У самиць довжина рогів менша — близько 65 см, і вони менш зігнуті, ніж у самців.

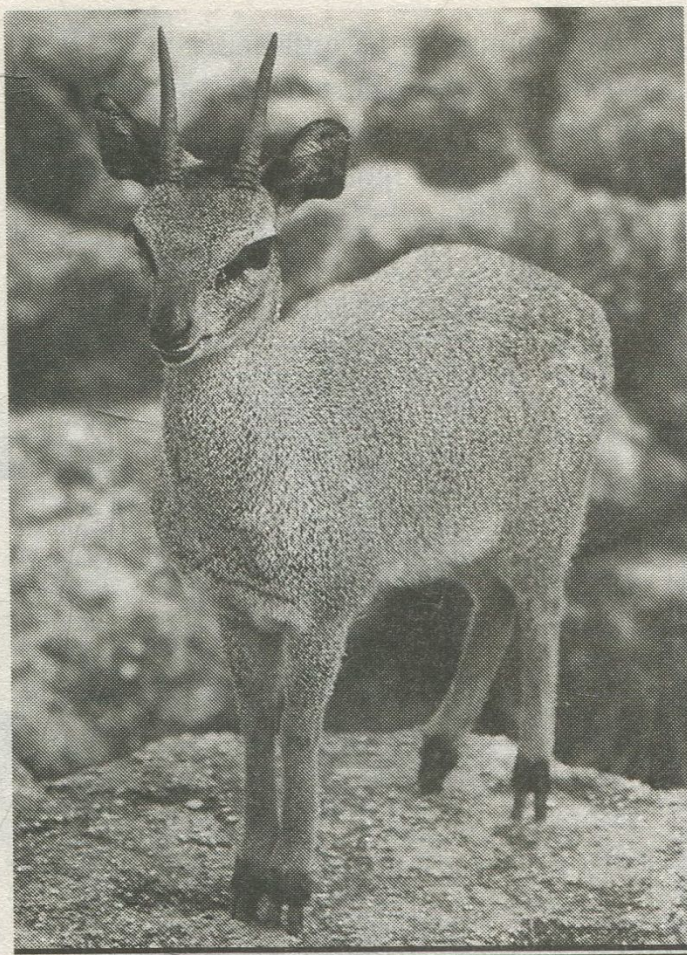
Спосіб і місце життя кінської антилопи схожі з чорною антилопою (див. *Антилопа чорна*).

Антилопа-стрибун, або сасса

(*Oreotragus oreotragus*)

Належить до родини порожнисторогих підряду жуйних. Це тварина займає середнє місце між сарною і деякими маленькими видами кіз. Тіло стиснуте, шия коротка, голова тупа і заокруглена, хвіст дуже короткий, кінцівки короткі і дещо незграбні, дуже довгі широкі вуха, великі очі. Високі роздвоєні копита на кінцях сплюснуті, знизу кругло вигострені; хутро грубе, жорстке і дуже густе. У самця короткі, прямі чорні роги, що сягають 10 см в довжину і прямо стоять на голові, мають біля кореня ясні кільця. Загальним забарвленням сасса схожа на нашу косулю. Довжина тварини близько 1 м, висота близько 60 см.

Антилопа-стрибун стрічається на досить високих горах. Вони живуть парами, як і чубата антилопа, але все-таки зустрічаються маленькі стада, що складаються з трьох і навіть чотирьох голів. У гарну погоду кожне таке стадо відшукує по можливості самі підвищені місця, при тривалих же дощах спускається глибше в долину. Зі швидкістю пташки ці моторні створіння перестрибують з одного уступу на інший, по найкрутіших скелях і повз страшні прірви, однаково спритно як вгору, так і вниз.

Антилопа-стрибун відрізняється своєрідною (що самозаточивається) будовою копит, що дає можливість їй не посковзнутися на гірських схилах.

Усі натуралісти вказували на Південну Африку як на батьківщину антилоп-сарн. Згодом Бем знаходив їх також в Західній Африці. Їжа антилоп складається з трав і соковитих альпійських рослин; їдять вони вранці, потім пополудні до пізнього вечора.

Антилопа шаблерога, або орикс шаблерогий

(*Oryx dammah*)

Належить до роду сарнобиків родини порожнисторогих підряду жуйних. Має довгі і кільчасті роги, але зігнуті, спрямовані назовні і назад; внаслідок значного вигину кінці їх дивляться вниз. Основний колір шерсті жовтувато-білий, на нижній частині тіла і на внутрішній поверхні ніг він стає

дещо світлішим, а на шиї переходить в рудуватий. На голові шість матово-бурих плям: одна між рогами, дві між вухами, дві між рогами і очима і шоста тягнеться смугою вздовж перенісся. Старі самці досягають більше 2 м в довжину, при висоті у зашийка 1,3 м. Область поширення шаблерогої анти-

лопи охоплює усю північно-східну частину Центральної Африки.

Самці шаблерогої антилопи іноді надзвичайно незлагідні і в поганому настрої бувають дуже небезпечні для інших тварин.

За способом життя усі види сарнобика схожі між собою (див. Орикс).

Шаблерогі антилопи, що мешкають на території Анголи в Західній Африці, мають чутливий слух і дуже тонкий нюх, тому наблизитись до них вкрай важко. Незважаючи на те що полювання на них заборонене урядом, браконьєри, як і раніше, добувають їх за допомогою пасток. До теперішнього часу збереглося лише декілька сотень особин.